

29-AMALIY MASHG'ULOT MAVZUSI: «PANORAMA»

AVTOMATLASHTIRILGAN TIZIMINI JORIY QILISHNING IQTISODIY VA IJTIMOIIY SAMARADORLIGINI ANIQLASH

***Darsni o'tishdan ko'zlangan maqsad:** Talaba dars davomida «panorama» avtomatlashtirilgan tizimini joriy qilishning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini aniqlash to'g'risida bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladi.*

***O'qitish metodlari:** T-jadval, Klaster, Krasvord.*

***O'qitish vositalari:** Videoproektor, noutbuk va mavzuga oid jadvallar.*

***O'qitish shakllari:** Kichik guruhlarda ishlash.*

***O'qitish sharoiti:** Komp'yuter bilan jixozlangan o'quv xonasi.*

***Qaytar aloqaning usul va vositalari:** Tezkor savol-javob, test.*

***Tayanch iboralar:** umumiy samara, to'g'ri iqtisodiy samaradorlik, xarajatlar, tejash, kapital yuklamalar, ekspluatatsiya xarajatlari*

***Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari:** Guruhlarda ishlash, savol-javob, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Yer tuzishda kompyuter texnologiyalarini joriy etish texnikani sotib olishga, loyihalarni ishlashga, tayyorgarlik ishlari va xodimlarni o'qitishga sarflanadigan kapital xarajatlar bilan bog'liq. Shuning uchun YTLAT va GAT larni joriy etishdan oldin ularni iqtisodiy asoslash kerak, bunda mos texnologiyalarning samaradorligini hisoblash ko'zda tutiladi. Hisoblashda loyihaviy va amaldagi samaradorliklar ajratilishi kerak. Birinchisi ishchi loyihani ishlash bosqichida, ikkinchisi uni joriy etish natijalari bo'yicha aniqlanadi.

Hisoblash va taxlil etish texnikasini joriy etishning iqtisodiy samarasi ikkiga bo'linadi: to'g'ri va bilvosita.

To'g'ri iqtisodiy samaradorlik deganda boshqaruvchi xodimlar raqamini, ish haqi fondini, asosiy va yordamchi materiallar sarfini aniq turlardagi rejalash - hisobga olish va analitik ishlarni avtomatlashtirish hisobiga qisqartirish natijasida olingan resurslarni tejash tushuniladi.

YTLAT va GAT texnologiyalarni joriy qilishning birinchi bosqichida rejalash – hisobga olish hizmatlari ishchilari raqami qisqarmasligi ham mumkin. Bun-day hollarda korxonaning xo'jalik faoliyatining yakuniy natijalarida ko'rinadigan *bilvosita samaradorlikni* hisobga olish kerak. Uning lokal ko'rsatkichlari quyidagilar bo'lishi mumkin: hisobotlarni tuzish muddatlarining qisqarishi, mehnat madaniyati va unumdorligining o'sishi va sh.o'. Asosiy ko'rsatkich sifatida esa boshqarish sifatining ko'tarilishi xizmat qiladi va to'g'ri iqtisodiy samaradorlikka o'xshab xarajatlarning tejalishiga olib keladi.

Hisoblashlarda bazis va hisobot davrlaridagi ma'lumotlarni bir-biriga solishtirib, mehnat va baho o'lchamlaridan foydalaniladi. Bazis davri xarajatlari sifatida YTLAT va GAT texnologiyalarini joriy etishgacha ma'lumotlarga qo'lda ishlov berish xarajatlari, harakatdagi avtomatlashtirish tizimlarini takomillashtirishda esa – undan foydalanishdagi xarajatlar qabul qilinadi. Samaradorlik absolyut va nisbiy ko'rsatkichlar bilan ifodalanadi.

Samaradorlikning xarajatlar bo'yicha absolyut ko'rsatkichi (pul ko'rinishida) quyidagiga teng bo'ladi:

$$S_{iq} = S_0 - S_1, \quad (7)$$

xarajatlar indeksi esa

$$J_c = \frac{c_1}{c_0}, \quad (8)$$

Xarajatlarning qoplanish muddati quyidagi ifoda yordamida hisoblanadi:

$$T_{\kappa M} = \frac{(X_0 + X_{DT}) \kappa_c}{c_0 - c_1}, \quad (9)$$

Bunda X_0 - texnik ta'minot xarajatlari;

X_{DT} – dasturiy ta'minot xarajatlari;

K_s – samaradorlik koeffitsiyenti;

s_0 - bazis davri xarajatlari;

s_1 - hisobot davri xarajatlari.

Mavzuni o'zlashtirish uchun tavsiya qilinayotgan adabiyotlar: A 2, A 4, A 5, A 6, Q 3, Q 4, Q 5